

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИКИ ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСОЛОГІЇ

УДК 811.111:81'42:[796]

БІЛОУС І.М.

(Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди)

ТЕМАТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОГО ФІТНЕС-ДИСКУРСУ

У фокусі цієї статті перебуває тематика англомовного фітнес-дискурсу. Розглянуто поняття теми дискурсу та її структури. Здійснено тематичне групування лексики за спільністю лексико-семантичного значення (гіперсеми), на основі чого визначено типи груп мовних засобів релевантних макротемам згаданого виду дискурсу та встановлено їх кількісне співвідношення. Виокремлено мікротеми англомовного фітнес-дискурсу, розглянуто специфіку їх перетину у межах цього виду дискурсу та виявлено, що він має політематичний характер.

Ключові слова: англомовний фітнес-дискурс, гіперсеми, макротема, мікротема, політематичний, тематика, тематичне групування.

Белюс И.М. Тематическая организация англоязычного фитнес-дискурса. В фокусе этой статьи находится тематика англоязычного фитнес-дискурса. Рассмотрено понятие темы дискурса. Осуществлена тематическая группировка лексики по общности лексико-семантического значения (гиперсемы), на основе чего определено типы групп языковых средств, релевантных макротемам данного вида дискурса и установлено их количественное соотношение. Выделено микротемы англоязычного фитнес-дискурса, проанализировано специфику их пересечения в пределах данного вида дискурса и определено, что он имеет политематический характер.

Ключевые слова: англоязычный фитнес-дискурс, гиперсема, макротема, микротема, политематический, тематика, тематическая группировка.

Bilous I.M. Basic concepts of English fitness-discourse. The article focuses on the thematic organization of English fitness-discourse. The notion of a theme of the discourse is under consideration. Thematic grouping of lexical units on the basis of their lexico-semantic meaning was carried out, which allowed to define the types of language means groups relevant to the macrothemes of the given discourse and their quantitative correlation. The microthemes of English fitness-discourse are singled out, the specificity of their intersection within the borders of the mentioned discourse is analyzed, and it was concluded that it has polythematic character.

Key words: English fitness-discourse, hyperseme, macrotheme, microtheme, polythematic, themes, thematic grouping.

Серед **актуальних** проблем сучасної лінгвістики виокремлюють тематичну специфіку організації інституційних дискурсів, серед яких все частіше у фокусі мовознавчих студій опиняється спортивний дискурс, як багатоплановий та багаторівневий комунікативний конструкт, який відображає комунікативні наміри суб'єктів спорту та пов'язаний з базовими потребами людини у фізичному вдосконаленні, у громадській демонстрації краси людського тіла та у змаганні [Панкратова 2005, с. 98]. Фітнес-дискурс, як один із різновидів спортивного [Білоус 2012, с. 15], ще не отримав освітлення у лінгвістичних дослідженнях. Фітнес-дискурс являє собою комунікативну діяльність людей у процесі занять фітнесом, що представлений великою кількістю підвидів (йога, пілатес, аеробіка, стретчинг та ін.).

Як відомо, потреби визначають вид і тематику дискурсу [Олянич 2004, с. 56]. Потреба людини у вдосконаленні зовнішнього вигляду власного тіла та здоров'я, у підвищенні самооцінки та впевненості у собі спонукає її до занять фітнесом і, як наслідок, – до участі у фітнес-дискурсі, який виступає **об'єктом** цього дослідження.

Іншими словами, людські потреби задають *тематику* дискурсу і знаходять мовне вираження через вербалізацію отриманих знань мовця.

Зміст дискурсу об'єктивується за допомогою *теми* даного дискурсу в обсязі актуальному для конкретного дискурсу й актуалізується в ньому вербальними засобами [Кудоярова 2007, с.64]. Тема володіє дискурсотворчим потенціалом [Сухих 2004, с. 120] та є тим конституентом, який визначає тип дискурсу та організовує його. Організуюча роль теми полягає в тому, що тематична єдність є однією з облігаторних ознак тексту й запорукою успішної комунікації [Красних 2001, с. 216].

У рамках цього дослідження під *темою* ми розуміємо смисловий (суб'єктивний) та змістовий (об'єктивний) центр дискурсу. Тема дискурсу являє собою певну структуру. Структура теми включає мікротему – ядро усього дискурсу – і мікротеми – референти мінімальної одиниці дискурсу [ван Дейк 1989, с. 54; Красних 2001, с. 65].

Макротема ієрархічно вища, бо безпосередньо пов'язує ментальну структуру із засобами її вербалізації й охоплює увесь дискурс; мікротема сигналізує зв'язок мовного і ментального опосередковано – від фокусу висловлювання до змісту предметно-референтної ситуації й до її когнітивного образу, від конкретного когнітивного образу до абстрактної ментальної сутності – концепту [Красних 2001, с. 71].

Макротема безпосередньо пов'язує всю сукупність вербальних утворень (і кожний окремо взятий) із базовим концептом дискурсу. Назва макротемі відповідає усій тій частині вербалізованих знань, що актуалізовані. Кількість макротем у конкретному дискурсі залежить від кількості його базових концептів, що визначає характеристики теми цього дискурсу: монотематичний, дуальнотематичний, політематичний.

Беручи до уваги вищезгадані теоретичні положення, сформулюємо **мету** даного дослідження – визначити специфіку тематичної організації англomовного фітнес-дискурсу (далі АФД). **Предметом** нашого дослідження виступає тематична організація АФД, матеріалом якої є лексико-семантичний зміст фітнес-занять.

Базовим методологічним критерієм, що дозволяє верифікувати виокремлення тематичної організації дискурсу є критерій актуалізації лексичних одиниць за посередництвом частотності й різноманіття їх мовної експлікації в текстах, репрезентованих у дискурсі. Названий критерій можна умовно охарактеризувати як власне мовний [Малишева].

Таким чином, у цій роботі вважаємо доцільним застосування методики тезаурусного опису лексико-семантичних груп. Іншими словами, встановлення тематики мовних одиниць, що використовується комунікантами на фітнес-заняттях, дозволить визначити основні (макротемі) та другорядні теми (мікротемі) АФД.

Для цього нами було проаналізовано 20 скриптів занять фітнесом (йога, пілатес, аеробіка, стретчинг – по п'ять скриптів кожного підвиду), з яких методом суцільної вибірки ми здійснили тематичне групування лексики за спільністю лексико-семантичного значення (гіперсеми), контекстуальним та функціональним критерієм. Тематичні групи – це об'єднання лексем, що позначають окрему предметну область. Визначення цих груп базується на позамовних критеріях, і, в основному, у складі тематичних груп реалізуються родовидові зв'язки денотатів.

Враховуючи усі вищезазначені теоретичні положення, пропонуємо виділити в АФД наступні лексико-тематичні групи:

за основною семою “хвороби”, “розлад здоров'я” та функціонально-контекстним вживанням “медицина”

- *медична*, що вказує на наявність у клієнта проблем зі здоров'ям, які він намагається усунути, або появи яких прагне запобігти займаючись фітнесом (asthma, backache, diabetes, hypertension):

(1) *Your hamstrings are so important to stretch every day, because tight hamstrings could tug on your low back and give you back problems* [Красных 2001].

- *анатомічна/біологічна* – представлена номінативними одиницями, що позначають частини, органи тіла та біологічні процеси (thigh, hip, pelvis, waist, bottom, dominos, metabolism).

Номінативні одиниці подібного характеру вербалізуються у мовленні учасників фітнес-дискурсу з різними цілями – з метою референції (посилання на певні частини тіла, що задіяні у тій чи іншій вправі), предикації (приписування статичної чи динамічної ознаки об'єкту номінації) тощо:

(2) *Let's go on our fitness spot “Pilates buns”. First of all sit up nice and tall. Pull your hands underneath the thighs for support and slowly one vertebra at a time, using your core, using the abs, go slowly down* [ван Дейк 1989].

- *нутриційна*, до якої ми відносимо лексику, що позначає продукти харчування, речовини, дієтичні добавки тощо (organic food, fruits, vegetables, fish, meat, sweets, fat, caffeine, artificial sweeteners).

Мовний матеріал даної групи об'єктивується мовцями у процесі спілкування про харчування та дієти, які у поєднанні з фізичною активністю забезпечують досягнення головної мети фітнес-занять – гарної фізичної форми:

(3) *You are totally going to be looking for organic fresh berries. Frozen berries are cheap and can mean an option too. But you definitely need to avoid tinned berries with added processed sugar or any sugary syrup* [Мальшева].

• *психологічна*, яка включає лексичні одиниці, що передають духовно-психологічний стан інструктора та клієнта взагалі чи під час виконання вправ на фітнес-заняттях (positive/negative emotions, feelings, inner equilibrium, harmony, to think optimistic, well-being, the essence of life):

(4) *Concentrate on the base of the spine – Mudalachakra, earth centre. You can visualize roots. You can feel the link with the earth. Earth gives you nourishment. Roots are the seat of strength, perserverance and common sense* [Білоус 2012,].

• *духовно-медитативна* група лексичних одиниць відокремлюється нами від психологічної на основі урахування специфіки фітнес-занять йогою: мовний матеріал, представлений цією групою не є характерним для інших видів фітнесу і передає специфічний духовний стан учасників фітнес-дискурсу у процесі фізичної активності (meditation, asanas, spiritual body, chakra, inner world, portal, spiritual enlightenment and the highest state of bliss, self-awareness, mantra chanting):

(5) *Now sit for Pranayama and for repeating “Om-chanting” – to harmonize body, mind and spirit* [Білоус 2012,].

• *суто спортивна* лексика, яка представлена номінативними одиницями, що позначають спортивне обладнання, інвентар, одяг, назви вправ, позицій тощо, властива безпосередньо спортивній сфері, та яка вербалізується комунікантами під час виконання/використання на заняттях фітнесом (weights, mat, exercise bikes, gym balls, aerobic steps, skip ropes, sporty pants, V-step, to stretch):

(6) *Now we’re gonna do what’s called an “L-step”. If you don’t have a step-platform at home, you can buy it fairly inexpensively in one of the sporting stores round the town* [Білоус 2012,].

У межах цієї групи ми виокремлюємо також посадову та організаційну лексико-тематичну підгрупи:

• *посадова*, що включає найменування учасників фітнес-дискурсу та структурує поняттєво-образний простір адресантно-адресатних відносин на занятті (yoga instructor, belly dance/stretching/pilates instructor, fitness-club manager, nurse, receptionist).

(7) *Hi. Welcome to Body blast. I’m Nancy and with me are fellows from master instructors: Stephanie, Lisa, Susanne and Libby* [Панкратова 2005].

• *організаційна*, що з’являється у висловлюваннях, основне призначення яких – логічно вибудувати хід заняття, налаштувати клієнта на певний вид роботи, сформулювати його уявлення про основні види діяльності на занятті фітнесом та здійснити плавний перехід від одного виду фізичної діяльності до іншого (today we’re going to, let’s do it, to target on, to move on to, fix on, workout, warming-up)

(8) *So today we’re at the beautiful “Next generation” gym in King’s Park, Perth and we’re gonna do our workout fixing on strengthening our abs, front and back, and really getting to gropes with that core. So let’s do it* [Олянич 2004].

Під час здійснення операції групування мовних одиниць досліджуваного виду дискурсу, ми враховували безпосередній контекст вживання тієї чи іншої одиниці. Так, у текстовому фрагменті (9) контекст лексичної одиниці *energy* дозволяє віднести її до духовно-медитативної лексики, а у текстовому фрагменті (10) – до анатомічної/біологічної.

(9) *Breathe deeply and concentrate on the feeling of your abdomen. Abdomen is the seat of your sun energy. By breathing deeply into your abdomen, you strengthen the sun energy. Sun energy stands for courage, for enthusiasm, and for self-confidence* [Білоус 2012,].

(10) *We’re going into V-step with the right leg. Step “V” on your platform. Add the arms. Take it to the left. Bigger arms – bigger movements. It will increase your heart rate. We’re adding more energy, using more energy expenditure* [ван Дейк 1989].

У результаті аналізу мовних одиниць АФД ми встановили наступні кількісні показники частотності використання виокремлених лексичних груп: спортивна лексика на заняттях фітнесом охоплює 48 % всього мовного матеріалу заняття, анатомічна/біологічна – 46 %, медична – 3 %, духовно-медитативна – 2 %, психологічна – 1%, нутриційна – 0,4 %.

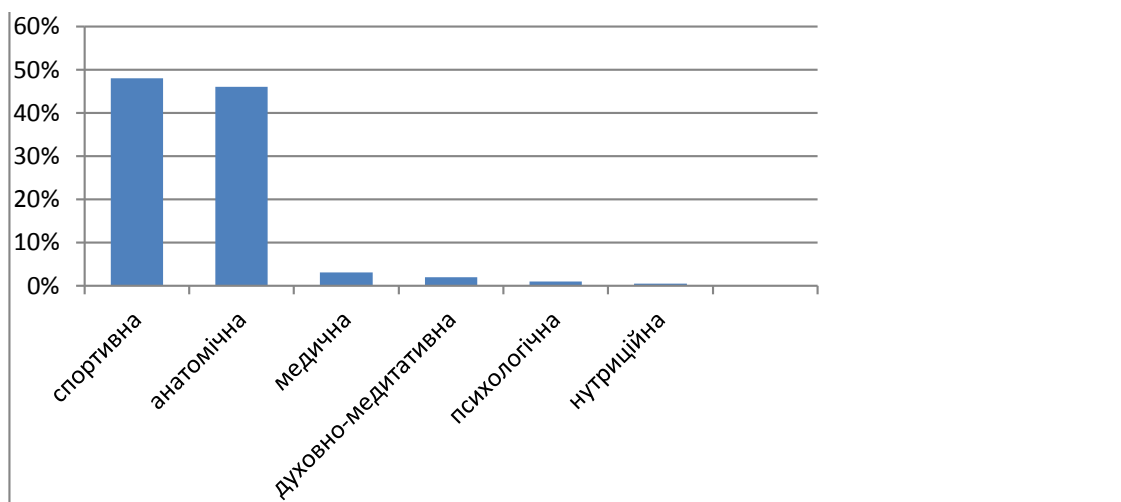

Рис. 1. Кількісне співвідношення лексико-тематичних груп АФД

У межах спортивної групи кількісні показники лексико-тематичних підгруп становлять 19% – суто спортивна лексика, 80% – організаційна, 1% – посадова.

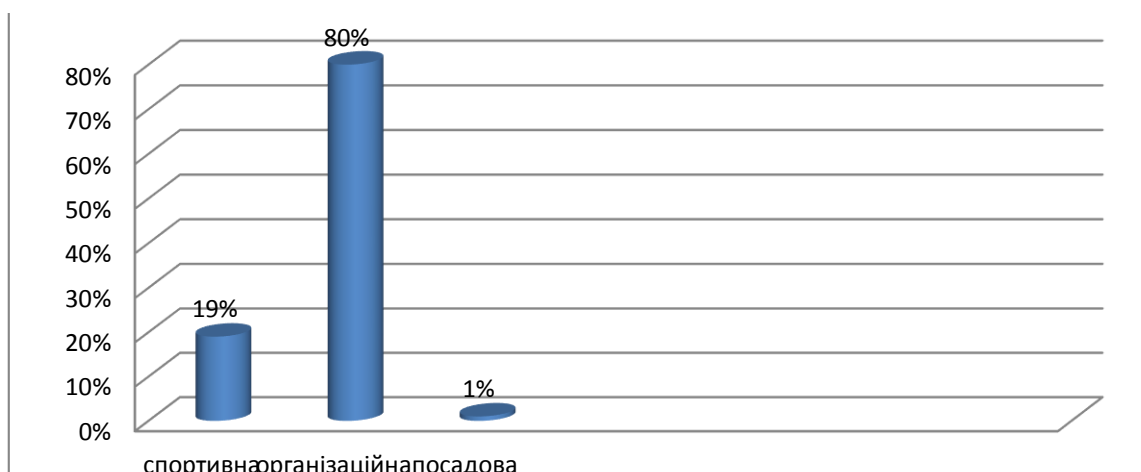

Рис. 2. Кількісне співвідношення тематичних підгруп у межах спортивної групи

Встановлення специфіки мовних одиниць АФД дозволяє визначити макротемати даного виду дискурсу. Таким чином, враховуючи комунікативну спрямованість фітнес-дискурсу, контекст вживання встановлених лексико-тематичних груп та спільність їх лексико-семантичного значення, до макротем АФД ми відносимо тему “Тіло людини” (представлена такими лексико-тематичними групами, як біологічна, нутриційна, медична); “Спорт як вид діяльності” (представлена спортивною лексикою, що охоплює назви спортивного обладнання, назви посад та організаційних моментів); “Дух людини” (включає психологічну та духовно-медитативну лексику та зустрічається у переважній більшості на заняттях йогою). У свою чергу кожна зі згаданих макротем складається з ряду мікротем. Так, макротема “Тіло людини” охоплює такі мікротемати: “Зовнішній вигляд”, “Особливості функціонування організму”, “Дієта”, “Проблеми зі здоров’ям” тощо. У межах макротемати “Дух людини” виокремлюємо мікротемати “Єдність духовного та тілесного начала”, “Психологічний стан людини”, які актуалізуються здебільшого на заняттях йогою. До макротемати “Спорт як вид діяльності” відносимо наступні мікротемати: “Мотивація до занять спортом”, “Призначення спортивного обладнання”, “Виконання фізичних вправ”.

Відзначимо, що мікротема “Мотивація до занять спортом”, виділена нами на основі реалізації в ній оцінного компоненту, який у даному виді дискурсу посідає важливе місце, оскільки головною метою відвідування фітнес-занять є покращення зовнішнього вигляду клієнта, а кінцевим результатом занять –переоцінка попереднього естетичного стану тіла та

здобутого. Оцінний компонент на заняттях фітнесом вже розглядався нами раніше [Білоус 2012, с. 47-52].

Проілюструємо зазначене на прикладі. Як видно з текстового фрагменту (11) інструктор, апелюючи до властивих кожній людині бажань завжди виглядати молодою та красивою, утворює пріоритетність фітнес-тренувань у будь-якому віці, мотивуючи таким чином до занять фітнесом, оскільки саме фітнес забезпечує вирішення усіх фізіологічних проблем, пов'язаних чи то з зовнішнім виглядом, чи зі станом здоров'я (універсальними загальнолюдськими цінностями):

(11) *It doesn't matter whether you have been exercising you can start at any age to really turn back the clock. I mean, really, in our 30s, 40s, 60s we all still want to look good and feel good. Name any body part and exercise will improve that area of your body whether it's external or internal* [Олянич2004].

Схематично, тематичну репрезентацію англомовного ФД можна представити наступним чином:

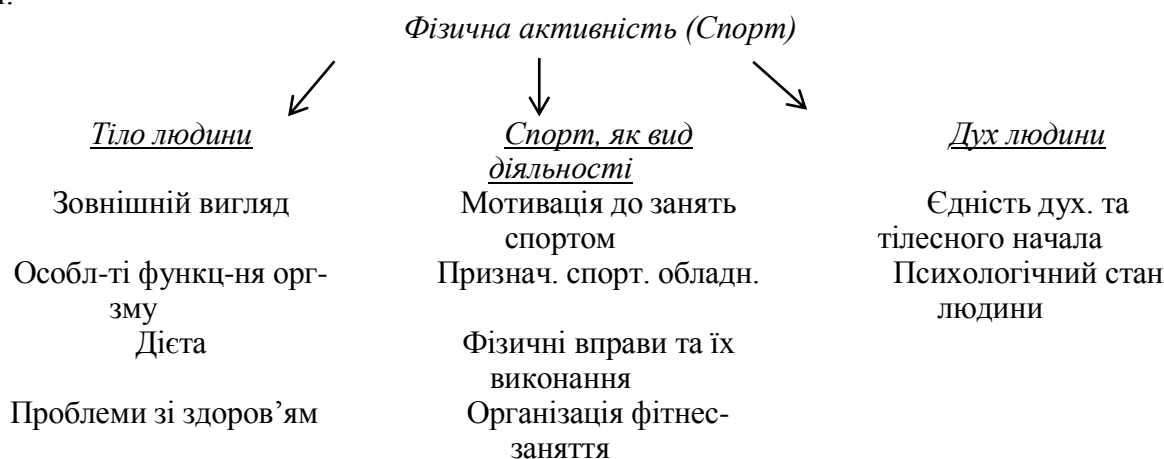

Рис. 3. Тематична організація АФД

Зауважимо, що у процесі комунікативної діяльності макро- та мікротеми перетинаються, часто визначають одна одну, а також спостерігається домінування тих чи інших тем або навпаки деякі з них проявляються у меншій кількості.

Так, текстовий фрагмент (12) ілюструє поєднання макротем "Тіло людини" та "Спорт, як вид діяльності", у межах яких перетинаються різні мікротеми. Таким чином, аби перейти до виконання наступної фізичної вправи, інструктор називає різні частини тіла, які необхідно задіяти у даній вправі (*hands, knees, buttocks*). У даному випадку процес референції охоплює номінативні одиниці, віднесені нами до тематичної групи "анатомічна лексика", що входить до макротемі "Тіло людини". Інструктор акцентує увагу на необхідності виконання цієї вправи, оскільки вона допомагає поліпшити форму сідниць, позбавитись проблемних зон, тим самим актуалізуючи мікротемі "Зовнішній вигляд". Директиви типу *target, workout, squeeze, hold, lift, lower, bend* тощо релевантні мікротемі "Виконання фізичних вправ", а мовний матеріал на зразок *feel better, have more energy, see the difference/great results, lose some weight* можна віднести до мікротем "Мотивація до занять спортом" та "Здоров'я". У рамках даного текстового фрагменту помічаємо також наявність мікротемі "Дієта", що актуалізується у висловлюванні "*Exercising and eating right – it all goes hand in hand.*"

(12) *Onto the hands and knees. Really, it's a targeting buns workout. Squeeze the buttocks, hold it up there. Lift it up and lower. It's a beautiful day! You're reshaping that bottom half, banishing the bulge or firming it up. Ok. Do the best that you can. Always try your very best. That way you'll see great results. The first week you'll feel better, second week – you'll have more energy, third week – you'll really see the difference, and the fourth week – you'll lose some weight. Now lift your knees and bend. Exercising and eating right – it all goes hand in hand. Good. I'm proud of you. Just stick with it!* [Кудоярова 2007]

Текстовий фрагмент (13) ілюструє перетин макротем "Тіло людини", "Спорт, як вид діяльності" та "Дух людини". Під час інструктування клієнтів з приводу правильності

виконання певної позиції, фітнес-інструктор активує лексичні засоби тематичних груп “анатомічна” (*arms, fingers, head, feet*) та “організаційна” (релевантні мікротемам “Мотивація до занять спортом”, “Виконання фізичних вправ”: *the headstand gives you the feeling, the stand activates; breathe, come to a kneeling position* тощо), побічно коментуючи важливість точного дотримання інструкцій та ефект фізичної вправи на тіло та психологічний/духовний стан клієнта, розвиває певні його якості (*the feeling of being centered, intuition, the state of balance*), релевантні мікротемам “Єдність духовного та тілесного начал, “Психологічний стан людини”.

(13) *Breathe a few times deeply. And come to the headstand. First come to a kneeling position. Measure your arms, interlock your fingers, put your head on the floor. Walk with your feet towards your elbows and come up to a headstand. Breathe a few times deeply. Most weight on your elbows. Keep your feet and calf muscles relaxed. The headstand gives you the feeling of being centered. This stand activates Anya chakra, the centre of intuition. The stand gives you the state of balance* [Білоус 2012].

Таким чином, у межах англомовного фітнес дискурсу актуалізуються три макротемати – “Тіло людини”, “Спорт, як вид діяльності” та “Дух людини”, які охоплюють ряд мікротем та дозволяють охарактеризувати його як політематичний.

Результати даного дослідження можуть бути використані у *перспективі* для вивчення базових концептів АФД та моделювання його концептуальної мережі.

Література

Білоус І.М. Соціолінгвістичні характеристики дискурсу фітнес-класу / І.М.Білоус // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Серія: Філологічні науки. – № 24 (249), 2012. – С. 14-18. Білоус І.М. Вербалізація оцінного компоненту в англомовному фітнес-дискурсі / І.М. Білоус // Вісник ХНУ. – 2012. – № 1022. – С. 47-52. Дейк Т.А. ван, Кинч В. Поняття макроструктури / Т.А. ван Дейк, В. Кинч // Язык. Познание. Коммуникация; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1989. – С. 41-67. Красных В.В. Основы психолінгвистики и теории коммуникации : [курс лекций]. / В.В. Красных. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2001. – 270 с. Кудоярова О.В. Дискурсотворча роль теми у професійному конфліктному спілкуванні англомовних медиків: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Ольга Вікторівна Кудоярова. – Харків, 2007. – 219 с. Мальшева Е.Г. Русский спортивный дискурс: лингвокогнитивное исследование [Электронный ресурс] / Е.Г. Мальшева. – Режим доступа: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=3907625. Олянич А.В. Презентаційна теорія дискурсу / А.В. Олянич – Волгоград: Перемена-Политехник, 2004. – 600 с. Панкратова О.А. Лингвосемиотические характеристики спортивного дискурса: дисс. ... канд. філол. наук: 10.02.19 / Ольга Александровна Панкратова. – Волгоград, 2005. – 228 с. Сухих С.А. Личность в коммуникативном процессе / С.А. Сухих – Краснодар: Изд-во Южного ин-та менеджмента, 2004. – 155 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

Yoga Class for Chakra Awakening – for Intermediate Students [Electronic resource]. – Access: http://www.youtube.com/watch?v=_HrsfEdwcRU Fun Fitness: Basic Step [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=hmFjQE5qLzQ> 3. Denise Austin – Pilates Butt Workout [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=frGpG78Xezs> 4. Denise Austin – Yoga Stretch Workout [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=WSOu0M6E79o> Denise Austin – Sexy Desert Workout [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=zWTgenT3kZw> How to lose belly fat fast in 1 week, Foods that burn belly fat fast in 1 week, eat to lose belly fat [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=jzXHudS8ZSI> The Firm – Body Sculpt Blaster [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=QJ95TeXnGfQ> Pilates essentials [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=NAuxkXR2huM> Kathy Smith on “It’s your call” with Lynn Doyle [Electronic resource]. – Access: <http://www.youtube.com/watch?v=QRyWKRH1cYU>

УДК 811.111’38

БОЙЧУК Н.В.

(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка)

ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТЬ ДИСКУРС І ТЕКСТ У ГУМАНІТАРНІЙ ПАРАДИГМІ

У статті проаналізовано співвідношення понять лінгвістики тексту та аналізу дискурсу, охарактеризовано підходи лінгвістів до їхнього трактування, досліджено спільні та відмінні риси тексту та дискурсу у межах гуманітарної парадигми.

Ключові слова: аналіз дискурсу, лінгвістика тексту, екстралінгвістичні фактори, функціональна лінгвістика.

Бойчук Н.В. Трактовка понять дискурсу і тексту в гуманітарній парадигмі. В статті проаналізовано соотношение понятий лингвистика текста и анализ дискурса, исследовано підходи лінгвістів до трактовки цих понять, а також общие и отличительные черты дискурса и текста в области гуманитарной парадигмы.

Ключевые слова: анализ дискурса, лингвистика текста, экстралингвистические факторы, функциональная лингвистика.

Boychuk N.V. Interpretation of the Discourse and Text Notions in the Humanitarian Paradigm. The article deals with the analysis of the correlation of the text linguistics and discourse analysis notions. Different linguists’ approaches to these phenomena as well as common and distinctive features of the text and discourse have been investigated.

Key words: discourse analysis, text linguistics, extralinguistic factors, functional linguistics.